

DOI 10.34132/mspc2025.01.13.18

Вікторія Андріяш
Сергій Шевчук

НАУКОВІ ШКОЛИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРСТИКА

В матеріалах розглянуто класифікацію наукових шкіл та основних напрямів становлення й розвитку стратегічного управління. Проаналізовано внесок окремих дослідників щодо класифікації та основних напрямів дослідження шкіл стратегічного управління. Здійснено характеристику теорій та напрямів розвитку стратегічного управління.

Ключові слова: управління, стратегічне управління, стратегічний менеджмент, стратегічне планування, школи стратегічного управління.

Поняття «стратегічного управління» було введено до наукового обігу в 60-70-х рр. XX ст. як наслідок плідної праці цілої низки дослідників, зокрема А. Чандлера, А. Томпсона, Г. Мінцберга, М. Портера та ін. Провідною ідеєю напрацювань вказаних авторів, яка стала відображенням сутності переходу від оперативного управління до стратегічного, стала теза про необхідність перенесення центру уваги керівництва на зовнішнє середовище, аби відповідати вимогам часу, своєчасно реагувати на зміни, які в ньому відбуваються [1]. Зокрема, дослідники Дж. Шендел та Дж. Хаттен наголошували, що стратегічне управління – є «процесом визначення й встановлення взаємозв'язку між підприємством та його оточенням, що формується за допомогою реалізації обраних цілей та зі спроб досягти бажаного стану взаємовідносин з оточенням за допомогою розподілу ресурсів, що надає змогу ефективно та результативно діяти підприємству та його підрозділам» [9]. На думку Дж. Хіггенса, стратегічне управління – є «процесом управління з метою здійснення місії підприємства за допомогою управління його взаємодією з оточенням» [7].

Варто вказати й Дж. Пірса та Дж. Робінсона, які наголошували, що стратегічне управління – є «набором рішень та дій щодо формулювання й виконання стратегій, розроблених для того, аби досягти поставлених цілей підприємства» [8]. Однак найбільший внесок в теорію дослідження стратегічного управління було здійснено І. Ансоффом, який свого часу зазначав, що «діяльність щодо стратегічного управління є взаємопов'язаною з відповідною постановкою цілей та завдань підприємства та з підтримкою продуктивних взаємовідносин між підприємством та його бізнес-середовищем, що дозволяє підприємству досягати власних поставлених цілей, відповідати внутрішнім можливостям й залишатися сприятливим до зовнішніх викликів». Крім того дослідник наголошував, що «похідною стратегічного управління є саме стратегія, яка представляє собою деталізований план дій підприємства щодо досягнення поставлених цілей та основної мети». При цьому І. Ансофф вважав, що «стратегія повинна розроблятися на чітко визначений період, й щодо питань стратегічного управління вона повинна охоплювати діапазон від трьох років» [2].

Отже, в сфері стратегічного управління завжди існували різноманітні напрями, що надавали перевагу тому або іншому методологічному напрямку дослідження. Зазвичай вказані напрямки називають школами стратегічного управління. На сьогодні існує декілька підходів щодо класифікації наукових шкіл стратегічного управління. Згідно першого підходу в основу класифікації наукових шкіл стратегічного управління покладено напрацювання Г. Мінцберга, Б. Альстренда, Дж. Лемпеля викладені ними у доробку «Школа стратегій», який містить ґрунтовний аналіз основних шкіл стратегічного управління [4].

Зокрема, автори акцентували увагу на десяти основних наукових школах, що виникли в літературі з менеджменту з 60-х років XX ст. Запропоновані школи можна згрупувати за характером досліджень у три групи в певній послідовності. Перша група, до якої увійшли школи дизайну, планування та позиціонування, має описовий характер. Тобто прихильники вказаних шкіл вдаються до опису того, як саме мають формуватися стратегії. Наприклад, прихильники школи дизайну, розквіт якої припав на 60-ті рр. XX ст. визначають стратегію як процес неформального конструювання. Прихильники школи планування, що домінувала у 1970-ті рр. XX ст.,

розглядають стратегію як незалежний процес формального планування. Прихильники третьої школи – позиціонування (80-ті рр. XX ст.) – як своє основне завдання ставили принципи вибору стратегії відповідно до позиціонування компанії на ринку [6].

Прихильники наступних шести шкіл наголошують на дослідженні та аналізі реальних процесів розробки стратегії. Вони розглядають стратегію як результат передбачення майбутнього, що дозволяє менеджеру прийняти ризик. Таким чином, ці школи брали за основу когнітивну психологію, намагаючись з її допомогою, проникнути у свідомість управління. За класифікацією Г. Мінтцберг, Б. Олстренда та Дж. Лемпела окремо від усіх стоїть школа конфігурації. Спираючись на принципи та методи організаційного розвитку, вона поєднує у собі завдання всіх попередніх шкіл. Стратегія тут сприймається виключно як процес трансформації [3; 5].

В основу другого підходу покладено хронологічний підхід, згідно якого рекомендовано розглядати школи стратегічного управління відповідно до еволюції організації та управлінських систем. Класифікація управлінських шкіл, що базується на хронологічному підході, включає шість шкіл, які, підкоряючись принципу хронології, можуть бути перераховані та розглянуті в наступній послідовності:

- школа наукового менеджменту (1885-1920 рр.);
- класична школа (школа адміністративного управління, 1920-1950 рр.);
- школа людських взаємовідносин (неокласичний менеджмент, 1930-1950 рр.);
- школа поведінкових наук (1950 р. – по сьогодні);
- кількісна школа в управлінні (1950 р. – по сьогодні);
- школа стратегічного управління (стратегічного менеджменту, 1970 р. – по сьогодні; варто вказати, що

вказана школа протягом тривалого часу переживає різноманітні модифікації на зразок появи політики загального менеджменту, концепції управління взаємовідносинами з клієнтами, менеджменту, орієнтованого на споживача; наголосимо, що вказані зміни є результатом реакції школи на зміни середовища та потреби відповідати вимогам часу).

Також зазначимо, що перші чотири школи в своїй методології надають перевагу поведінковим та біхевіористичним підходам до управління. Методологічною основою кількісної школи управління (а певною мірою й школи стратегічного управління) є кількісний підхід до управління, як в науці, так й на практиці.

Таким чином, аналізуючи особливості становлення наукових шкіл стратегічного управління можемо стверджувати, що прихильники вказаних підходів погоджуються з необхідністю враховувати популярність шкіл стратегічного управління, зважаючи на рівень популярності школи, особливостями її розвитку, самозбагачення, узагальнення практичного досвіду й пошуку ефективних варіантів стратегічних рішень в сучасних умовах. Крім того поділ шкіл за рівнем ефективності є практично неможливим, оскільки всі вони мають різне значення. Одні з них добре зарекомендували себе в аналізі діяльності підприємств, інші показують свою ефективність в інноваційних сферах бізнесу, треті призначені для проектування стратегічних змін. Важливіше навчитися визначати та застосовувати найефективніші методи, що надаються школами для вирішення завдань стратегічного управління.

References

1. Kononova, O.Ye., & Holovchenko, Ye.Yu. (2017). Sutnist ta zmist stratehichnoho upravlinnia budivelnym pidpriemstvom, yoho osoblyvosti ta perevahy [The essence and content of strategic management of a construction enterprise, its features and advantages]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy*, 16(1). Retrieved from: <https://surl.li/rbgvj> [in Ukrainian].
2. Taran-Lala, O.M., & Sukhoruk, K.V. (2021). Osoblyvosti stratehichnoho upravlinnia pidpriemstvom [Peculiarities of strategic management of an enterprise]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 25. Retrieved from: <https://surl.li/knmcj> [in Ukrainian].
3. Tertychka, V.V. (2017). *Stratehichne upravlinnia [Strategic management]*. Kyiv: «K.I.S.» [in Ukrainian].
4. Viatkina, T.H. (2015). Peredumovy vykorystannia stratehichnoho menedzhmentu v mizhnarodnii turystychnii industrii [Prerequisites for the use of strategic management in the international tourism industry]. *Problemy mizhnarodnykh vidnosyn – Problems of international relations*, 10-11. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pmv_2015_10-11_5 [in Ukrainian].
5. Yevtushenko, O.N., & Andriiash, V.I. (2013). *Derzhavne upravlinnia (Osnovy teorii derzhavnoho upravlinnia) [Public administration (Fundamentals of the theory of public administration)]*. Mykolaiv: Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly [in Ukrainian].

6. Chandler, A.D. (1964). *Strategy and Structure: A Chapter in the History of Industrial Enterprises*. Cambridge; Mass: MIT Press [in English].
7. Higgins, J.M. (1983). *Organizational Policy and Strategic Management*. (2nd ed.). Chicago: The Dryden Press [in English].
8. Pearce, J.A. (1985). *Strategic Management*. Homewood, 111: Richard D. Irwin [in English].
9. Schendel, D.E. & Hatten, K.J. (1972). *Business Policy or Strategic Management A Broader View for an Emerging Discipline*. Academy of Management Proceedings [in English].

DOI 10.34132/mspc2025.01.13.18

Viktoriia Andriiash
Serhii Shevchuk

SCIENTIFIC SCHOOLS OF STRATEGIC MANAGEMENT: GENERAL CHARACTERISTICS

The materials considers the classification of scientific schools and the main directions of formation and development of strategic management. The contribution of individual researchers to the classification and main directions of research of schools of strategic management is analyzed. The theories and directions of development of strategic management are characterized.

Keywords: management, strategic management, strategic management, strategic planning, schools of strategic management.

Відомості про авторів / Information about the Authors

Вікторія Андріяш, д. н. держ. упр., професор кафедри публічного управління та адміністрування Навчально-наукового інституту публічного управління та адміністрування, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: andriyash_v2017@ukr.net. <https://orcid.org/0000-0001-5294-7456>.

Viktoriia Andriiash, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Department of Public Management and Administration, Educational and Scientific Institute of Public Management and Administration, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: andriyash_v2017@ukr.net. <https://orcid.org/0000-0001-5294-7456>.

Сергій Шевчук, магістрант Навчально-наукового інституту публічного управління та адміністрування, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: serj.mk.ua@gmail.com.

Serhii Shevchuk, Master's student, Educational and Scientific Institute of Public Management and Administration, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: serj.mk.ua@gmail.com.